

ISSN: 3060-4613

13.00.00
13.00.01
13.00.02
13.00.03
13.00.04
13.00.05

13.00.06
13.00.07
13.00.08
13.00.09
07.00.00
19.00.00

01.00.00
02.00.00
03.00.00
09.00.00
10.00.00
11.00.00

№6/2025

M AKTABGACHA VA AKTAB TA'LIMI

Pedagogik, psixometodologik va tabiiy fanlarga
ixtisoslashgan ilmiy jurnal

MAKTABGACHA VA MAKTAB TA'LIMI

Elektron nashr. 694 sahifa,
5-iyun, 2025-yil.

BOSH MUHARRIR:

Karimova E'zoza Gapiirjanovna – Nizomiy nomidagi O'zbekiston milliy pedagogika universiteti rektori

BOSH MUHARRIR O'RINBOSARI:

Ibragimova Gulsanam Ne'matovna – Pedagogika fanlari doktori, professor

TAHRIRIYAT KENGASHI A'ZOLARI

Ibragimov X.I. – pedagogika fanlari doktori, akademik
Shoumarov G'.B. – psixologiya fanlari doktori, akademik
Umarova H.O' – O'zbekiston Respublikasi Maktabgacha va maktab ta'limi vaziri
Qirg'izboyev A.K. – Tarix fanlari doktori, professor
Jamoldinova O.R. – pedagogika fanlari doktori, professor
Sharipov Sh.S. – pedagogika fanlari doktori, professor
Shermuhhammadov B.Sh. – pedagogika fanlari doktori, professor
Ma'murov B.B. – pedagogika fanlari doktori, professor
Madraximova F.R. – pedagogika fanlari doktori, professor
Kalonov M.B. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Nabiyev D.X. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Qo'ldoshev Q. M. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Ikramxanova F.I. – filologiya fanlari doktori, professor
Ismagilova F.S. – psixologiya fanlari doktori, professor (Rossiya)
Stoyuxina N.Yu. – psixologiya fanlari nomzodi, dotsent (Rossiya)
Magauova A.S. – pedagogika fanlari doktori, professor (Qozog'iston)
Rejep O'zyurek – psixologiya fanlari doktori, professor (Turkiya)
Wookyu Cha – Koreya milliy ta'lim universiteti rektori (Koreya)
Polonnikov A.A. – psixologiya fanlari nomzodi, dotsent (Belarus)
Baybayeva M.X. – pedagogika fanlari doktori, professor
Muxsiyeva A.T. – pedagogika fanlari doktori, professor
Aliyev B. – falsafa fanlari doktori, professor
G'afurov D. O. – falsafa fanlari doktori (PhD)
Somurodov R.T. – iqtisodiyot fanlari nomzodi (PhD), dotsent
Mirzayeva F.O. – pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Jalilova S.X. – psixologiya fanlari nomzodi (PhD), dotsent
Bafayev M.M. – psixologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Usmonova D.I. – Samarqand iqtisodiyot va servis instituti dotsenti
Saifnazarov I. – falsafa fanlari doktori, professor
Nematov Sh.E. – pedagogika fanlari nomzodi (PhD)
Tillashayxova X.A. – psixologiya fanlari nomzodi (PhD), dotsent
Yuldasheva F.I. – pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Yuldasheva D.B. – filologiya fanlari bo'yicha falsafa (PhD) doktori, dotsent
Tangriyev A. T. – Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti kafedra professori
Ashurov R. R. – psixologiya fanlari bo'icha falsafa doktori (PhD)
Panjijev M. A. – Qashqadaryo viloyati Maktabgacha va maktab ta'limi boshqarmasi boshlig'ining birinchi o'rinbosari
Xudayberganov N. A. – Xorazm Ma'mun akademiyasi Tabiiy fanlar bo'limining katta ilmiy xodimi, biologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Mizayeva F. O. – Pedagogika fanlari doktori, dotsent

Muassis: "Tadbirkor va ishbilarmon" MChJ

Hamkorlarimiz: O'zbekiston Respublikasi Maktabgacha va maktab ta'limi vazirligi, O'zbekiston milliy pedagogika universiteti

EDITOR-IN-CHIEF:

Karimova E'zoza Gapirzhanovna – Rector of the Nizami National Pedagogical University of Uzbekistan

DEPUTY EDITOR-IN-CHIEF:

Ibragimova Gulsanam Ne'matovna – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

EDITORIAL BOARD MEMBERS:

Ibragimov X.I. – Doctor of Pedagogical Sciences, Academician

Shoumarov G'. B. – Doctor of Psychological Sciences, Academician

Umarova H.O'. – Minister of Preschool and School Education of the Republic of Uzbekistan

Qirg'izboyev A. K. – Doctor of Historical Sciences, Professor

Jamoldinova O.R. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Sharipov Sh.S. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Shermuhhammadov B.Sh. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Ma'murov B.B. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Madraximova F.R. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Kalonov M.B. – Doctor of Economic Sciences, Professor

Nabiyev D.X. – Doctor of Economic Sciences, Professor

Koldoshev K. M. – Doctor of Economic Sciences, Professor

Ikramxanova F.I. – Doctor of Philological Sciences, Professor

Ismagilova F.S. – Doctor of Psychological Sciences, Professor (Russia)

Stoyuxina N.Yu. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor (Russia)

Magauova A.S. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor (Kazakhstan)

Rejep O'zyurek – Doctor of Psychological Sciences, Professor (Turkey)

Woogyu Cha – President of the National University of Education, Korea (South Korea)

Polonnikov A.A. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor (Belarus)

Baybayeva M.X. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Muxsiyeva A.T. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Aliyev B. – Doctor of philosophy, professor

Gafurov D. O. – Doctor of Philosophy (PhD)

Shomurodov R.T. – Candidate of Economic Sciences (PhD), Associate Professor

Mirzayeva F.O. – Doctor of Philosophy in Pedagogical Sciences (PhD), Associate Professor

Jalilova S.X. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor

Bafayev M.M. – Doctor of Philosophy in Psychological Sciences (PhD), Associate Professor

Usmonova D.I. – Associate Professor, Samarkand Institute of Economics and Service

Saifnazarov I. – Doctor of philosophy, professor

Nematov Sh.E. – Candidate of Pedagogical Sciences (PhD)

Tillashayxova X.A. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor

Yuldasheva F.I. – Doctor of Philosophy in Pedagogical Sciences (PhD), Associate Professor

Yuldasheva D.B. – Doctor of Philosophy (PhD) in Philological Sciences, Associate Professor

Tangriyev A.T. – is a professor of Tashkent State University of Economics

Ashurov R. R. – doctor of philosophy (PhD) in psychology

Panjiyev M. A. – First Deputy Head of the Department of Preschool and School Education of the Kashkadarya Region

Khudaiberganov N. A. – Senior Researcher of the Department of Natural Sciences of the Khorezm Mamun

Academy, Doctor of Philosophy (PhD) in Biological Sciences

Mizayeva F. O. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

“Maktabgacha va maktab ta’limi” jurnali Oliy attestatsiya komissiyasining 26-08-2024-yildagi №11-05-4381/01-Kengash tavsiyasiga ko’ra, pedagogika fanlari bo’yicha falsafa doktori (PhD) va fan doktori (DSc) ilmiy darajasiga talabgorlarning tadqiqot ishlari yuzasidan dissertatsiyalarining asosiy ilmiy natijalarini chop etish uchun tavsiya etilgan milliy ilmiy nashrlar ro’yxatiga kiritilgan.

Asos: OAK Pedagogik texnologiyalar va psixologik tadqiqotlar bo’yicha ekspert kengashi tavsiyasi (29-10-2024-y.; №10); OAK Tartib-qoida komissiyasi qarori (30-10-2024-y., №10/24); OAK Rayosatining qarori (31-10-2024-y., №363/5).

“Maktabgacha va maktab ta’limi”
jurnali

26.09.2023-yildan

O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti
Administratsiyasi huzuridagi Axborot
va ommaviy kommunikatsiyalar
agentligi tomonidan **№C-5669363**
reyestr raqami tartibi bo’yicha
ro’yxatdan o’tkazilgan.

Litsenziya raqami: **№136361**

MUNDARIJA

Iqim o'zgarishi muammolari va "yashil ko'nikmalar"ning rivojlanishi.....	14
<i>Abdurashit Karimovich Avliyaqulov</i>	
TTJlardagi qizlarni qo'llab-quvvatlash, mavjud ijtimoiy-axloqiy muammolarni hal etish bo'yicha ilg'or xorijiy mamlakatlar tajribasini o'rganish.....	18
<i>Xasanboy U. Abdusamatov</i>	
Integrativ yondashuv bo'lajak o'qituvchilarda ijodiy va tahliliy fikrlash ko'nikmalarini rivojlantirishning asosiy omili	26
<i>Jalilov Nodirjon Azamatovich</i>	
Maktabgacha tarbiya yoshidagi bolalarning sibling munosabatlari diagnostikasi.....	30
<i>G'ayibova Nargiza Anorbayevna</i>	
Oliy ta'lim muassasalarida ta'lim sifati va samaradorligini oshirishning muhim omillari	33
<i>Hakimova Gulmira To'xtatosheva</i>	
Bo'lajak o'qituvchilarda ijtimoiy-madaniy kompetentlikni muzey pedagogikasi vositasida rivojlantirishning pedagogik-psixologik jihatlarini	37
<i>Marayimova Kibriyoxon Islomjon qizi</i>	
Iqtisodiy savodxonlikni oshirishda o'zbek tilining ta'siri	41
<i>Yuldasheva Dilnoza Bekmurodovna</i>	
Сторителлинг как инструмент формирования ценностных ориентаций старшеклассников	44
<i>Умрихина Виктория Игоревна</i>	
Формирование эстетических предпочтений учащихся музыкальных школ в условиях инклюзивного образования на основе стилевого подхода	52
<i>Ахунова Умида Ойбековна</i>	
Sun'iy intellektning ta'limga integratsiyasi: o'qitish va boshqaruvdagi o'rni	55
<i>Abduxamidova Muyassar Xalimjon qizi</i>	
Buxorodagi jadidchilik harakatining o'ziga xosligi va maktablardagi ta'lim tizimi.....	60
<i>Axrоров Ixtiyor Doniyorovich</i>	
Inklyuziv ta'lim sharoitida imkoniyati cheklangan bolalarning moslashuvida oila va maktabning roli	63
<i>Dadaboyev Jahongir Sherdil o'g'li</i>	
Влияние длительной госпитализации на образовательную траекторию ребенка: междисциплинарный подход	67
<i>Сайфутдинова Насиба Нурматовна</i>	
O'yinning bola faoliyati sifatidagi mohiyati va o'ziga xosligi.....	75
<i>Otasheva Lola Shoto'rayevna</i>	
Psixologik tadqiqotning umummetodologik va xususiy metodologik tamoyillari	78
<i>Xodjimatoва Nazira Toshmatovna, Mallayeva Gulshoda Maxmudjonovna</i>	
Rivojlanishida nuqsoni bor bo'lgan bolalarni ijtimoiy hayotga tayyorlashda inklyuziv ta'limning o'rni	81
<i>B. Xusniddinova</i>	
Bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarida loyihaviy tadqiqotchilik ko'nikmalarini rivojlantirish	85
<i>Zulaykho Samatovna Ro'ziyeva</i>	
Boshlang'ich sinf o'quvchilarining og'zaki va yozma nutq ko'nikmalarini dars jarayonida rivojlantirish texnologiyasi	89
<i>Xudaybergenova Nawrizbiyke Qanat qizi</i>	
Sonlarni obrazlar bilan bog'lash orqali mantiqiy va ijodiy fikrlashni rivojlantirish metodikasi.....	92
<i>Kalekeeva Sarbinaz Turkmenbaevna</i>	
Methodology of Teaching English to Preschool Children	96
<i>Khurshida Tojimurodova</i>	
Malaka oshirish jarayonida yo'riqchilarning kasbiy kompetentligini takomillashtirishning ijtimoiy zaruriyati..	100
<i>Ch. B. Nalibayeva</i>	
O'qituvchilarning o'quvchilar bilan hamkorlik munosabatlari	103
<i>G'aniyeva Sayyora Saidmurod qizi</i>	
Falsafada haqiqatni izlash: empirizm va rasionallizmning o'rni.....	106
<i>Boymirzayeva Xurshida Sobirovna</i>	

Raqamli ta'lim muhitida boshlang'ich sinf o'quvchilari uchun axborot bilan ishlashni o'rgatishning didaktik asoslari	110
Ismoilov Ravshan Yakubjon o'g'li	
An Evaluation of the Impact of The Theme-Based Approach on Young Learners' Speaking Development..	113
Khamraeva Gulchekhra Ibrakhimovna	
O'smirlar o'rtasida o'zaro hamkorlikni rivojlantirishga ta'sir etuvchi omillar	118
Majidov Jasur Baxtiyarovich, Xolmatova Dilorom Vahobjon qizi	
Informatika fanini o'qitishda mobil dasturiy vositalaridan foydalanish imkoniyatlari	123
Jo'rayev Ilhom Isxoqovich	
Muqimiy asarlari vositasida talabalarda kitobxonlik tizimini rivojlantirishda innovatsion texnologiyalardan samarali foydalanish	126
Muxlisa Satriiddinova Muhitdinova	
Korpus lingvistikasida lingvostatistik tahlil metodi	132
Nuriddinov Abrorbek Sayfiddin o'g'li	
Bo'lajak o'qituvchilarni ruhlantirish va o'ziga bo'lgan ishonchini oshirishda zamonaviy pedagogik texnologiyalardan foydalanish	136
Umarova Feruzabonu Bobir qizi, Samandarova Dildora Javlon qizi	
Tizimli-faoliyatli yondashuv asosida umumpedagogik akt kompetentlikni shakllantirish muammosining nazariy-metodologik jihatlarini	139
Saloxiddinova Umidaxon Mansurjon qizi	
Nutqiy kamchiliklarni kamaytirishda o'yinlarning o'rni	143
Jabborova Oltinoy	
Matn bilan ishlash bosqichlari va ularning ingliz tilini o'rgatishdagi didaktik ahamiyati	146
Soliyev Umidjon Yulchivoyevich	
Ta'lim tizimini boshqarishda talabalar boshqaruvining qiyosiy tahlillari	150
Uzaqov Nomozali Hamdamovich	
Zamonaviy ta'lim muassasalarida pedagoglarning boshqaruv malakasini rivojlantirish yo'llari	153
Z. M. Zarifova	
Rossiya imperiyasining Surxon vohasi qishloq xo'jaligi va irrigatsiya tizimidagi siyosati tarixi	159
Abdurashidov Anvar Abdurashidovich	
Maktabgacha ta'lim tashkilotlari katta guruh tarbiyalanuvchilarini badiiy adabiyot bilan tanishtirish texnologiyalari	164
Axmadaliev Sidiqjon Yigitalievich	
Ota-onalarning ta'lim sifatiga ta'siri	167
Axmadqulova Ozodaxon Xamidullo qizi	
Surxon voxasi toponimlarining tarixshunosligi	170
Boboyeva Sitora Ro'zimaxmatovna	
O'zbek etnopedagogikasi rivojlanishining nazariy asoslari	174
Davlatova Shaxnozaxon Doniyor qizi	
Sihatgohlarda davolanuvchilar salomatligini saqlashda jismoniy tarbiya vositalaridan samarali foydalanish texnologiyalari	178
G'aniyev Suxrob Abduvali o'g'li, Ergashov Shoxrux Yusuf o'g'li	
Ikkinchi jahon urushi davrida Surxon vohasi ayollarining maorif va madaniyat sohasiga qo'shgan munosib hissalari	183
Hakimova Muyassar Rashidovna	
Kitob mutolaasining pedagogik-psixologik asoslari	188
Il'yasova Dilshoda Akmal qizi	
O'zbekiston tarixini o'qitishda zamonaviy pedagogik texnologiyalar, Turkistondagi siyosiy jarayonlar, Turkiston muxtoriyati	191
Isaev Oybek Axmed o'g'li	
Boshlang'ich ta'limda ona tili fanidan mustaqil ishlarni tashkil etishda matnlar ustida ishlash metodikasi	195
Iskandarova Maftuna Quvondiq qizi	
Sinfdan tashqari tadbirlarda o'smir yoshdagi o'quvchilarning ijtimoiy tashabbuskorligini tarbiyalash metodi	199
Latipova Nigoraxon Isakovna, Ibraimov Xolboy Ibragimovich	
Tarixni o'rganishda yordamchi tarixiy fanlarning ahamiyati	202
Maxmatkulova Nozikoy Choriyevna	

Increasing the Efficiency of Economic Education Through Project-Based Educational Technologies	210
Nurmatova Maftuna Ilkxamovna	
Rassom O'rol Tansiqboyev asarlari vositasida maktabga tayyorlov guruhi bolalarini tabiat manzarasini chizishga o'rgatish.....	213
Po'latov Foziljon Usibjonovich	
Bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarida lingvistik kompetensiyasini rivojlantirishda raqamli ta'lim vositalarining o'rni.....	216
Qayumova Odinoxon Buvarayim qizi	
Milliy o'zlikni anglashni shakllantirishning pedagogik asoslari.....	219
Sa'dullayeva Sarvinov Ubadullo qizi	
Neyrodinamik gimnastikalar yordamida o'quvchilarning matematik tafakkurini rivojlantirish.....	223
Sanobar Ibragimovna Kenjayeva	
Talabalarni ma'naviy tarbiyalash diagnostikasi va korrektsiyasi	228
Saotmuradova Zebo Yuldash qizi	
Musiqiy-nazariy fanlarni o'qitishda axborot kommunikatsiya texnologiyalarini qo'llashning xususiyatlari	232
Shukurova Nilufar Gayratovna	
Maktabgacha ta'lim direktori shaxsiy kompetensiyasini rivojlantirish bo'yicha ilg'or xorijiy tajribalardan foydalanish.....	237
Ravshanova Nargiza Norboyevna, Suvonova Sohiba Eshquvvat qizi	
Surxon vohasining ijtimoiy hayotida sog'lomlashtirish oromgohlarining o'rni	241
Tilovov Qorjov Bekbayevich	
O'quvchilarning ma'naviy immunologik tarbiyasini shakllantirishning ilmiy asoslari	248
Toshmamatova Shoxsanam Muzaffar qizi	
Theoretical Foundations, Essence, Content and Forms of Economic Education for Students of Grades 5-6 of Secondary Schools	251
Turakhanov Oybek Davlatievich	
Tarbiyachining shaxsiy fazilatlari va pedagogik mahorati	257
Usarova Muborak Xabibulla qizi, Abduraxmanova Matluba Kamoliddin qizi	
Boshlang'ich ta'limda kommunikativ yondashuvga asoslangan o'qitish metodlarini takomillashtirish usullari.....	260
Xoliqova Matluba Mardon qizi	
Xorijiy tillarni o'qitishning zamonaviy pedagogik texnologiyalardan foydalanish jarayonini takomillashtirishning shakl, metod va vositalari	263
Xudoyqulova Sevara Yorqul qizi	
Boshlang'ich sinf o'quvchilarining ma'naviy tarbiyasida xalq pedagogikasi an'analaridan foydalanish	266
Yunusova Dildoraxon Xikmat qizi	
Boshlang'ich sinf o'qituvchilarining tanqidiy fikrlashini rivojlantirish.....	270
Yusufaliyeva Gulnora Abdurahmonovna	
Способы и средства обучения ценности времени в младших классах (на уроках русского языка).....	275
Ниязова Хилола Хаят кизи	
Психологические, лингвистические и педагогические компоненты в раннем обучении иностранным языкам в эпоху цифровизации образования	278
Турдикулова Эъзозхон Эркинжон кизи	
5–7-sinflar ingliz tili darsliklaridagi muloqot matnlarining tahlili.....	281
Abdumurodova Dilnoza Azimjon qizi	
Bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarining intellektual ko'nikmalarini rivojlantirish metodikasini takomillashtirishning mazmuni.....	284
Abduraxmonova Noila Nasim qizi	
Boshlang'ich ta'lim yo'nalishida tabiiy fanlar nazariyasi va metodikasi fani rivojlanish tarixi	289
Abduraxmonov Zaribjon Mansurovich, Umaraliyeva Baxtilaxon Raxmonali qizi, G'ofurova Zarnigorxon Shuxratovna	
Informatika darslarida o'quvchilarni ma'naviy-axloqiy tarbiyalashning nazariy asoslari	293
Ahmadova Kamola Ahmad qizi	
Methodology for Increasing the Efficiency of Training 10–12-Year-Old Tennis Players	297
Akhmedova N. I.	
Musiqqa ta'limi yo'nalishi talabalarida ingliz tili fani doirasida kasbiy-muloqotni rivojlantirish tamoyillari	301
Ashurova Zulayxo Erkinovna	

Pedagogik oliy ta'limda "tasviriy faoliyatga o'rgatish metodikasi" modulini o'qitishning pedagogik va metodik xususiyatlari.....	306
Boliyeva Lola Shukurovna	
O'zbek tilida rang bildiruvchi leksik birliklarning tarixiy-etimologik tahlili.....	309
Rahmon Ernazarov	
Maktabgacha ta'limda kompyuter texnologiyalari orqali bolalarning intellektual rivojlanishini ta'minlash	313
G'ulomova Muxlisa Ulug'bek qizi	
Maktabgacha ta'lim muassasasida huquqiy tarbiyani amalga oshirish yo'llari	317
Karimova Umida Sharopovna	
Raqamli ta'lim muhitini shakllantirish asosi sifatida kichik maktab o'quvchilariga informatika va axborot texnologiyalarini o'qitishning o'quv-uslubiy ta'minoti.....	322
Mamajanov Raxmatilla Yakubjanovich, Aliyev Mahmud Muso o'g'li	
Использование личностно-ориентированных образовательных технологий в дошкольном образовании	327
Мирзатова Гулшода Худойбердиевна	
Bo'lajak o'qituvchilarning kasbiy tayyorgarligini innovatsion pedagogik texnologiyalar asosida rivojlantirish mohiyati.....	332
Najmiddinova Saodat Abduvohid qizi	
Ta'lim jarayonida mozaika texnologiyasi asosida bo'lajak o'qituvchilarning intellektual kompetentligini rivojlantirish.....	335
O'rinov Rustambek Yoqubjonovich	
Oilaviy munosabatlarga ijtimoiy-psixologik ta'sirlar va ularning ahamiyati	340
Otanazarova Muhayyo Uktamova	
Maktabgacha ta'lim tashkilotlari sharoitida bolalarning harakat faoliyatini maqsadli rivojlantirish texnologiyasi	344
Radjapova Gulbahor Mamatraimovna	
Maktabgacha ta'lim yoshidagi bolalarda refleksiv ko'nikmalarini shakllantirish metodik muammo sifatida...	348
Raxmonova Iroda Samijonovna	
Voleybol sport seksiya mashg'ulotlarini tashkil etishda ishlab chiqilgan ilmiy-metodik dastur va anketa so'rovi natijalari tahlili	352
Sulaymonov Jahongir Solijonovich	
Boshlang'ich sinf o'quvchilarining adabiy va nutqiy kompetensiyalarni rivojlantirishda interfaol va kollaborativ metodlar qo'llanilishi	361
Temirova Iqbol Sadriddinovna	
Zamonaviy gumanitar bilimlarda "axborot kompetentligi" tushunchasining tarixiy-mantiqiy tahlili.....	365
Xoshimova Xulkaroy Xoshimjon qizi	
Maktabgacha yoshdagi bolalarning o'quv-bilish faolligini rivojlantirishda bolalar adabiyotidan foydalanish metodikasini takomillashtirish.....	369
Yuldoshova Mehriniso Ochilidievna	
Gumanitar fanlarda milliy folklardan foydalanishning ahamiyati.....	372
Abduxakimova Maxfuza Abduraxmonova	
Методика усовершенствования коммуникативной толерантности детей в процессе изучения русского языка и литературы в начальных классах	376
Тошматова Мукаррам Джумановна, Дадаева Фируза Акрамовна	
Психологические, лингвистические и педагогические компоненты в раннем обучении иностранным языкам в эпоху цифровизации образования	380
Турдикулова Эъзозхон Эркинжон кизи	
Формирование коммуникативных умений учащихся младших классов средствами филологических наук	383
Хожиева Малика Хусниддиновна	
The Formation of Syntactic Paradigmatics.....	388
Turdiyeva Nilufar Anvarovna	
Oliy ta'limda zoologiya fanini innovatsion pedagogik texnologiyalar asosida o'qitish metodikasini takomillashtirish.....	391
Xonnazarova Mamlakat To'liqinova	
O'zbek kurashchilarining kurash usullari va taktik harakatlarini o'zlashtirish darajalari.....	395
Qon'irbaev Dastan	

Boshlang'ich sinf o'quvchilarida atrof olamga nisbatan mas'uliyatliklikni takomillashtirish mexanizmi	399
<i>Abdulhakimova Fotima Turduqil qizi</i>	
Maktabgacha yoshdagi bolalar kreativ fikrlashini rivojlantirishning pedagogik-psixologik qonuniyatlari	403
<i>Abdusattorova Umida Abdusamat qizi</i>	
Raqamli dasturiy vositalari asosida organik kimyo fanini o'qitish jarayonini tashkil etish yo'nalishlari	406
<i>Ametova Guljamila Elbrusovna</i>	
Fanlararo aloqadorlik asosida tayanch kompetensiyalarini rivojlantirishning pedagogik shart-sharoitlari...	410
<i>Babayeva M. A.</i>	
Rahbarning kasbiy kompetensiyasini rivojlantirishni boshqarish chora-tadbirlari.....	413
<i>Bagmatov Davlatjon</i>	
Rivojlanayotgan davlatlarda ota-ona va farzand munosabatlari.....	418
<i>Bobojonova Nazira Merganboy qizi</i>	
Huquqiy fanlarni innovatsion o'qitish usullarining afzalliklari	422
<i>Dauletbaeva Jadiraxan Aliy qizi</i>	
Ona tili o'qituvchilarining nutqi bilan bog'liq muammolar va unga doir yechimlar	426
<i>G'. Do'stmurodov</i>	
Barqaror rivojlanish kontekstida maktabgacha ta'lim: bolalarda ekologik ongni shakllantirish.....	430
<i>Hoshimova Dilnoza Boymirzoyevna</i>	
Duduqlanishni bartaraf etishda kompleks yondashuv	433
<i>Ibroximova O'g'iloy Inomjon qizi</i>	
Transformatsiya-lashayotgan jamiyatda yoshlarning shaxsiy resurslari va psixologik barqarorligi	437
<i>Irisbayeva Qunduzxon</i>	
Talabalarda kasbiy kreativlik ko'nikmalarini shakllantirish samaradorligi va uning natijalari	440
<i>Ismanova Ma'mura Abdumo'minovna</i>	
Maktabgacha yoshdagi serebral falajli bolalarda nutq va motorikani rivojlantirish	444
<i>Isodullayeva Iqboloy Sodiqjonovna</i>	
Talabalarining intellektual-kognitiv salohiyatini rivojlantirishda kredit-modul tizimining pedagogik jihatlari ..	447
<i>J. Otepbergenov</i>	
Yashil suvo'tlar (Chlorophyta) bo'limini o'qitish metodikasi	451
<i>M. N. Xayitova</i>	
Bo'lg'usi pedagoglarda empatik kompetensiyalarni rivojlantirish: zamonaviy yondashuvlar va amaliy strategiyalar	457
<i>Mambetkarimova Indira Polatbaevna</i>	
An Analysis of the Present-Day use of English Folklore in Education.....	460
<i>Maxsudaliyeva Ranokhon Bakhodir qizi</i>	
Yoshlarda kasbiy motivatsiyani shakllantirishning psixologik xususiyatlari	463
<i>Mirzaxmatova Sayyora Saydaxmatovna</i>	
Kasbiy kompetensiya tushunchasi va uning mohiyati	466
<i>Mirzayeva Faroxat Odiljonovna</i>	
Boshlang'ich sinfdan matematika o'qitishni tashkil qilish shakllari	471
<i>Norquvatova Diyora Davron qizi</i>	
Zamonaviy ta'limda inkluziv yondashuvlar: o'qituvchilarning kasbiy tayanchlarini takomillashtirish.....	475
<i>Olimova Nodirabegim Ibrohimjon qizi</i>	
Jadidlar ta'lim orqali jamiyatni o'zgartirishga intilganlari, ularning maqsadlari va erishilgan natijalar.....	479
<i>Omonov Asliddin Sunnatovich</i>	
O'zbek tilida rang bildiruvchi leksik birliklarning tarixiy-etimologik tahlili.....	481
<i>Rahmon Ernazarov</i>	
Boshlang'ich ta'lim – inson kamolotining ilk poydevori!	485
<i>Ravshanova Ra'no Raup qizi</i>	
Bo'lajak tarbiyachilarning kasbiy kompetensiyasini shakllantirishda zamonaviy raqamli texnologiyalardan foydalanish	489
<i>Saidova Dilnoza Baxtiyor qizi</i>	
Mental arifmetika orqali bolalar intellektini rivojlantirishning ijtimoiy-psixologik xususiyatlari	493
<i>Saydaliyeva Umidabonu Sharifjon qizi</i>	
Innovatsion ta'lim sharoitida boshlang'ich sinf ona tili darslarining samaradorligini oshirish muammosi	496
<i>Sharipova Sevara Erkin qizi</i>	
CEFR doirasida arab tilida yozma nutq kompetensiyasini baholash mezonlari va amaliy usullar	499
<i>Sindarova Malika Aziz qizi</i>	

VARK ta'lim modelining pedagogik oqibatlari	503
<i>Temirova Mushtariybonu</i>	
Kasbiy rivojlanish soatlarida boshlang'ich sinf o'qituvchilarining metodik tayyorgarligini rivojlantirish	507
<i>Temirova Rushana Ravshan qizi, Nishonova Durdona Olimjon qizi</i>	
Teaching on Empty: Burnout Challenges in Elt Classrooms	511
<i>Usmanova Nilufar Xasan qizi</i>	
Ona tili ta'limini tashkil etish jarayonining ilmiy-nazariy tendensiyalari	514
<i>Uzoqova Maftuna Abdirazzoqovna</i>	
Критическое мышление в контексте эмоционального интеллекта	518
<i>Нажмудинова Мадина Халимовна</i>	
Реформа образовательной системы для повышения качества и доступности образования, как одна из целей устойчивого развития	521
<i>Аскарова Ф. А.</i>	
Yengil atletika sport turida uzunlikka sakrovchilarni mashg'ulot jarayonida tezkor-kuch sifatlarini rivojlantirish uslubiyati	528
<i>Ro'zmetov Rasul Tangirberganovich</i>	
Nutq – ijtimoiy taraqqiyot omili sifatida: maktabgacha yoshdagi bolalarda shakllanish bosqichlari va yondashuvlar	532
<i>Sharipova Guzal Sodiqovna, Xabibullayeva Maftunaxon Vaxobjon qizi</i>	
Maktabga tayyorlov guruhi tarbiyalanuvchilarida multimedia vositalari orqali nutq madaniyatini shakllantirish modeli	535
<i>Abduvaliyeva Farida Salimjon qizi</i>	
Yoshlarni ijtimoiy-pedagogik hamkorlikda tarbiyalash tendensiyalari	539
<i>Abirova Umida Nazarovna</i>	
Tanqidiy fikrlash: tushunchasini tahliliy idrok etish	543
<i>Akabiroya Mexriniso Baxtiyorovna</i>	
Nutq nuqsoniga ega bolalar diqqat xususiyatlari	547
<i>Akbarova Ziyoda Qurbonjon qizi</i>	
Milliy tarbiya asoslari fanini o'qitishning amaliyotdagi holati	550
<i>Alisher Tursunov</i>	
Oliy ta'lim muassasalarida ta'lim sifatiga ta'sir etuvchi asosiy omillar va ularni bartaraf etish yo'llari	554
<i>Beketov Nurseit Alijan o'g'li</i>	
Boshlang'ich sinf o'quvchilarining atrof-muhitga ekologik munosabatini oshirishda ekskursiya mashg'ulotlarini o'tkazishda raqamli texnologiyalarning o'rni	558
<i>Bovanova Umida Abduvahabovna, Meliqulova Oybahor Farhod qizi</i>	
Neyropedagogika va zamonaviy ilmiy yondashuvlar	564
<i>Duschanova Nilufar Sabirbayevna</i>	
O'yin texnologiyasi asosida bolalarda muloqot madaniyatini rivojlantirish	567
<i>Eshmuratova Gauxar Maxsudovna</i>	
Maktabga tayyorlov guruhi bolalarida konstruksiyalashga oid ko'nikmalarni shakllantirish	570
<i>Eshonqulova Ma'suda Xabibovna</i>	
Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida rivojlantirish markazlaridagi ta'limiy faoliyatlarni kuzatish va tahlil qilish metodikasi	573
<i>Fayziyeva Mabudaxon Muxammadjonovna</i>	
Duduqlanuvchi bolalar nutqini rivojlantirishda logopedik texnologiyalarning o'rni	576
<i>Mahkamova Umida Abdusattorovna</i>	
Kurash mashg'ulotlarining o'quvchilarni axloqiy tarbiyalashdagi roli: an'anaviy sportning pedagogik imkoniyatlari	579
<i>Muratov Muzaffar Shermamatovich</i>	
Autizm sindromli bolalarni maktab ta'limiga tayyorlashda muloqot ko'nikmalarini rivojlantirishda korreksion ishlar	582
<i>Nabiyev Ravshanjon Shavkatjon o'g'li</i>	
Sharq ma'rifatparvarlari va ularning gender tengligi haqidagi qarashlari	586
<i>Norimonova Gulmira Ulug'bek qizi</i>	
Sport vositasi orqali yoshlar o'rtasida ekstremizmning oldini olish yo'llari va mexanizmlari	589
<i>Nosirova Dilnoza Sobirovna</i>	

Sportchilarning individual funksional xususiyatlariga asoslangan mashg'ulot yuklamalarini optimallashtirish yo'llari	593
Olimov Shahobiddin Maribboy o'g'li, Sulaymonova Maktuba Xusan qizi	
Kasbiy sifatlarini takomillashtirishda raqamli texnologiyalar foydalanish	597
Otanazarova Mohira Xamidbekovna	
Biologiya fanining ta'limdagi o'rni va o'qitishdagi muammolar	601
Pulatova Elnora Kadirovna	
Boshlang'ich sinf darsliklaridagi antroponimlarning funksional, leksik, semantik, morfologik tadqiqi	606
Qarshiyeva Gulbahor Shamil qizi	
Maktabgacha ta'lim yoshidagi bolalarda refleksiv ko'nikmalarni shakllantirish metodik muammo sifatida ..	609
Raxmonova Iroda Samijonovna	
Professional Standards for Pre-Service Teachers	613
Sardor Rakhmanov	
Ta'limni raqamlashtirish sharoitida bo'lajak texnologiya o'qituvchilarini kasbiy faoliyatga tayyorlashning pedagogik imkoniyatlari	619
Sayidova Muxtar Xamidullayevna	
Ingliz tilini o'rgatishda multimodal yondashuv asosida ta'limiy videolardan foydalanish strategiyasi	623
Solijonova Mohlaroyim Abdumalik qizi	
Bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarini matn ustida ishlash ko'nikmalarini shakllantirishda interfaol metodlardan foydalanish	628
Sotiboldiyeva Shoxista Jaloliddin qizi, Shodmonqulova Sevara Rahmonqul qizi	
O'quv-tarbiyaviy vaziyatlarni loyihalashtirish asoslarida talabani tarbiyaviy jihatlarini takomillashtirish ..	632
Temirov Ma'ruf Shuhrat o'g'li	
Tikuv buyumlarini konstruksiyalash va modellashtirishning avtomatlashtirilgan tizimlari fani orqali talabalarning kasbiy kompetentligini rivojlantirishning didaktik imkoniyatlari	638
Umarova Fotima Abduraximovna	
Bo'lajak o'qituvchilarda xalq pedagogikasi vositasida milliy xarakter xususiyatlarini shakllantirish omillari	641
Usmonova Muattar Bahadirjonovna, Hasanboyeva Kamola Dilmurod qizi	
Raqamli ta'lim texnologiyalarning bugungi kunda ta'lim sohasidagi qo'llanilishi	647
Xamroyeva Madina Dadajonovna, Umarov Husan Lazizi o'g'li	
Qurilish materiallari sanoatida innovatsion klasterlarni boshqarishni takomillashtirish	650
Xaydarova E'zoza Shukurullayevna, Li Zin Bo	
Geografiya ta'lim yo'nalishi talabalarini o'qitish metodikasi va kasbiy kompetensiyalarini rivojlantirishga oid tadqiqot ishlarining tahlili	655
Xodjanliyazova Shoxsanam Ergash qizi	
O'tkir Hoshimovning "Tushda kechgan umurlar" romanida inson va uning ruhiyati	660
Xolmatova Ro'zixon Akmaljon qizi	
Talabalarda liderlikni shakllantiruvchi ijtimoiy-pedagogik omillar	663
Xoshimova Muazzamxon Zaynalobidinovna	
Creative Games and Project-Based Learning in Physics Lessons	666
Yorqinbek Abduraimjanovich Mamatokhunov	
Теоретические основы и практическое применение компетентностного подхода в обучении физике	670
Абдулхаким Хакимов	
Роль инклюзивной игровой деятельности в социальной адаптации детей с инвалидностью дошкольного возраста	673
Плиева Руслана Владимировна	
"Beruniy asri" yoxud Beruniyning xarizmatik qobiliyati va uning boqiy ilmiy merosi	676
Saifnazarov Ismoil, Sultonov Tursinboy	
Значение наблюдения и педагогической диагностики в инклюзивном образовании	682
Тургунова Нилуфар Абдусаломовна	
Maktabgacha yoshdagi bolalarning ekologik dunyoqarashini shakllantirish texnologiyalari	685
Xaydarova Shaxlo Narzullayevna, Azimova Gulmira Xayrullayevna	
Диалог культур в рассказе "Келинка" галины ширяевой: гендерная и этнокультурная перспектива ..	689
Чернова Татьяна Алексеевна	

TANQIDIY FIKRLASH: TUSHUNCHASINI TAHLILIY IDROK ETISH

Akabirova Mexriniso Baxtiyorovna

 Sharof Rashidov nomidagi
Samarqand davlat universiteti doktranti

Annotatsiya: Maqolada “tanqidiy fikrlash” tushunchasining falsafa, psixologiya va pedagogika nuqtayi nazaridan tahlili taqdim etilgan. Tanqidiy fikrlash integral tushuncha sifatida ko‘rib chiqilib, “fikrlash” va “tanqid” kategoriyalari alohida analitik tahlil qilinadi. Tahlil xorijiy psixolog va pedagoglarning tadqiqotlariga asoslanadi. Shuningdek, maqolada tanqidiy fikrlash murakkab refleksiv fikrlash jarayoni sifatida aniqlanib, u quyidagi komponentlardan iborat ekani ko‘rsatiladi: assot-siativ idrok, tahlil, sintez, baholash va o‘zini o‘zi boshqarish. Bundan tashqari, tanqidiy fikrlash jarayonining rivojlanishida erkin ta’lim va shaxsning mustaqil faoliyati asosiy omillar sifatida belgilanadi.

Kalit so‘zlar: fikrlash, idrok, tanqid, tanqidiy fikrlash, ma’lumotni baholash, mustaqil fikrlash, ta’lim.

Abstract: The article presents an analysis of the concept of “critical thinking” from the perspectives of philosophy, psychology, and pedagogy. Critical thinking is considered an integral concept, and a separate analytical review of the categories “thinking” and “criticism” is conducted, based on studies by foreign psychologists and educators. The article also defines critical thinking as a complex reflexive thinking process consisting of the following components: associative perception, analysis, synthesis, evaluation, and self-regulation. Furthermore, the main features of critical thinking development are identified as free education and the individual’s independent activity.

Key words: thinking, perception, criticism, critical thinking, information evaluation, independent thinking, education.

Аннотация: В статье представлен анализ понятия “критическое мышление” с позиций философии, психологии и педагогики. Критическое мышление рассматривается как целостное понятие; проводится отдельный аналитический анализ категорий “мышление” и “критика”, основанный на исследованиях зарубежных психологов и педагогов. Также в статье критическое мышление определяется как сложный рефлексивный мыслительный процесс, включающий следующие компоненты: ассоциативное восприятие, анализ, синтез, оценку и самоконтроль. Кроме того, основными характеристиками развития процесса критического мышления обозначаются свободное обучение и самостоятельная деятельность личности.

Ключевые слова: мышление, восприятие, критика, критическое мышление, оценка информации, самостоятельное мышление, образование.

KIRISH

Avvalo, “tanqidiy fikrlash” kategoriyasining mohiyatini anglash uchun quyidagi tushunchalarni tahlil qilish zarur: “fikrlash” va “tanqid”. “Tanqidiy fikrlash” atamasi uchun asosiy tushuncha fikrlash jarayoni bo‘lib, tahlil aynan shu nuqtadan boshlanadi. Fikrlash – idrokning eng yuqori bosqichidir. Bu jarayonda idrok insonning hissiy tajribasidan chiqib, yanada chuqurroq tafakkurga asoslanadi. Shu bois, mazkur tushuncha nafaqat psixologlar, balki falsafa, pedagogika, fiziologiya, sotsiologiya kabi boshqa fan sohalari tomonidan ham o‘rganiladi. Demak, fikrlash – ko‘p fanli (interdisiplinar) tushunchalar qatoriga kiradi.

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR SHARHI

Fikrlash fanda mantiq bilan bog‘liq jarayon sifatida talqin etiladi; u tushuncha, qaror va xulosalarning shakllanish bosqichlarini o‘rganadi. Inson atrofidagi haqiqatni nafaqat qabul qiladi, balki unda sodir bo‘layotgan voqealarni anglashga intiladi. Tushunish – ya’ni predmet va hodisalarning mohiyatiga kirib borish, eng muhim va asosiy jihatlarni anglash demakdir. Shu sababli, tushunish faqat murakkab psixik jarayon bo‘lib, u fikrlash orqali amalga oshadi ^[1]. Ushbu jarayon hissiy aks ettirish orqali hal qilib bo‘lmaydigan savollarga javob topishda muhim ahamiyat kasb etadi.

Fikrlash yordamida inson atrof-muhitga nisbatan ishonch bilan yondashadi, ilgari orttirilgan bilim, ko'nikma va malakalarni mavjud vaziyatga muvofiq ravishda qo'llay oladi. Inson faoliyati ob'ektiv haqiqatning qonuniyatlari va o'zaro bog'liqliklarini anglash orqali mantiqan tashkil etiladi. Fikrlashning mohiyati – umumiy bog'liqliklarni aniqlash, hodisalar xususiyatlarini umimlashtirish va ularning mohiyatini turli sinflar doirasida tahlil qilishda namoyon bo'ladi ^[2].

Inson fikrlash mexanizmi – yashirin, jim, ichki nutq jarayonidir. Bu jarayon inson tomonidan sezilmaydigan so'zlarning artikulyatsiyasi va nutq a'zolarining ichki harakati bilan tavsiflanadi. Miya motor zonasida nutq qo'zg'alishi natijasida nutq a'zolarida mikroharakatlar yuzaga keladi. Fikrlashdagi qiyinchiliklar paytida ichki nutq kengayib, og'zaki nutqqa o'tadi. Natijada inson tashqi ma'lumotni yaxshiroq tahlil qiladi va xotirada abstrakt nutqiy materialni – formulalar, masalalar sharti, ta'rif va tasvirlarni mustahkamlaydi.

Fikr mohiyatiga doir mulohaza yuritganda, insonning atrof-muhitni faqat hissiyot orqali idrok qilishi – ya'ni sezgi va qabul kabi jarayonlar yordamida oladigan bilimlar yetarli emasligi alohida ta'kidlanadi. A. V. Petrovskiy va M. G. Yaroshevskiy bu borada shunday yozadilar: "Bizning kundalik sezgi va qabul qilishlarimiz orqali hosil bo'ladigan hissiy tasvir, albatta, zarur, biroq u fikrni chuqur va har tomonlama idrok etish uchun yetarli emas" ^[3 - b. 431].

Psixologiyada "sezgi" tushunchasi – inson psixikasida predmet yoki hodisaning ma'lum xususiyatlarini aks ettirishga qaratilgan eng oddiy kognitiv jarayon sifatida qaraladi. Bu jarayon sezgi organlariga tashqi ta'sirlar orqali yuzaga keladi. Natijada inson ongida haqiqat sub'ektiv tarzda aks etadi. Tadqiq etilayotgan obyektlar va hodisalarning belgi va xususiyatlari sezgi orqali qabul qilinadi va bu jarayon davomida ular fikrlash bosqichiga o'tadi.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Ushbu maqolada "tanqidiy fikrlash" tushunchasini tadqiq etishda ilmiy manbalar kontent tahlili usulidan foydalanildi. Asosiy e'tibor xorijiy va mahalliy olimlarning nazariy qarashlarini tahlil qilishga, shuningdek, tanqidiy fikrlash komponentlarini ajratishga qaratildi. Ma'lumotlar ilmiy maqolalar, monografiyalar va psixologik-pedagogik adabiyotlar asosida tahlil qilindi.

TAHLIL VA NATIJALAR

Shunday qilib, fikrlash – idrok jarayonidan murakkabroq bo'lgan kognitiv-psixologik jarayon ekanini alohida ta'kidlash zarur. "Biroq muhim jihat shundaki, psixik jarayonning murakkabligi emas, balki ushbu jarayon orqali inson psixikasida aks etgan ob'ektiv voqelikning ayrim xususiyatlariga ishora qilish muhimdir" ^[4 - s. 50]. Fikrlash – bu inson psixikasida voqelikdagi obyekt va hodisalar o'rtasidagi o'zaro bog'liqliklarni aks ettirish jarayoni sifatida ta'riflanadi.

Dastlab qaraganda, fikrlash jarayoni tushunarli ko'rinadi. Biroq psixologik mexanizmlarning xilma-xil tavsifi ilmiy adabiyotlarda turlicha izohlanishi sababli uning mohiyatini anglashda qiyinchiliklar yuzaga keladi. Ko'pincha muammo "jarayon" va "faoliyat" tushunchalari o'rtasidagi chegaraning noaniqligi bilan bog'liq. Fikrlash faoliyati – ma'lum tarzda tashkil etilgan, ongli faoliyat bo'lib, u tushunishga erishishga qaratilgan jarayondir. Bu jarayon obyektlar va hodisalar o'rtasidagi bog'liqliklarni aks ettiradi hamda ularni tushunish imkonini beradi. U nafaqat insonlarga, balki ayrim hayvonlarga ham xos bo'lishi mumkin ^[5].

A. V. Brushlinskiy fikricha, "Faoliyat – bu asosiy va keng tushuncha bo'lib, 'jarayon' esa undan hosil bo'lgan ikkilamchi tushunchadir. Fikrlash esa insonning faol aqliy faoliyatining asosiy qismidir" ^[6]. Fikrlash faoliyati murakkab tuzilmaga ega bo'lib, u faqat bitta fikrni emas, balki ko'plab muammolarni hal qilishni o'z ichiga oladi. Bu faoliyat ko'rib chiqilayotgan obyekt mohiyatini aniqlash, tadqiqot muammosini ochib berishga xizmat qiladi. Fikrlash amaliyoti tahlil, sintez, taqqoslash, mavhumlashtirish, umimlashtirish va konkretlashtirish kabi aqliy operatsiyalar orqali amalga oshiriladi ^[7].

Tahlil – butunni qismlarga ajratish va uning elementlarini aniqlash jarayonidir. Aksincha, sintez – ajratilgan qismlar va xususiyatlarni bir butun holatda birlashtirish jarayonidir. Ushbu operatsiyalar o'zaro chambarchas bog'liq. Dastlab obyekt tahlil qilinadi, so'ng sintez orqali umumiy xulosa shakllantiriladi.

Taqqoslash – bu obyekt yoki hodisaning o'xshash va farqli jihatlarini aniqlashdan iborat fikrlash operatsiyasidir. U tahliliy faoliyatga asoslanadi. Bu operatsiyani amalga oshirish uchun tadqiq qilinayotgan obyektning muhim belgilarini ajratish zarur.

Mavhumlashtirish – bu fikriy operatsiya bo'lib, muhim bo'lmagan belgilarni chetga surib, asosiy xususiyatlarga e'tibor qaratishni anglatadi. Teskari jarayon – konkretlashtirish – umumiy tushunchani aniq mazmunli shaklda qayta ochib berish jarayonidir. Bu ikki fikrlash amaliyoti o'zaro uzviy bog'liq bo'lib, tadqiqot obyektining chuqur tahliliga imkon yaratadi.

Umumlashtirish esa hodisalar va predmetlardagi umumiy belgilarni ajratib ko'rsatishga xizmat qiladi. Bu jarayon natijasida tushuncha, qonun, qoida yoki formula kabi nazariy ifodalar hosil bo'ladi.

Fikrlashning yuqoridagi barcha xususiyatlari ta'lim jarayonida shakllanadi va ularni rivojlantirish uchun tizimli mashqlar talab etiladi. Miyaga doimiy yuklama berilganda yangi neyron aloqalari shakllanadi, bu esa insonning psixologik moslashuvchanligiga va turli hayotiy vaziyatlarga moslashish qobiliyatiga ijobiy ta'sir ko'rsatadi ^[8].

Shaxsni rivojlantirish uchun ta'lim faoliyati maqsadini aniqlash, mustaqil ma'lumot olish, fikrlash operatsiyalaridan foydalanish, o'quv faoliyati uchun mas'uliyatni o'z zimmasiga olish va xulosa chiqarish qobiliyatini shakllantirish zarur. Bu tanqidiy fikrlashning shakllanishiga xizmat qiladi ^[9].

Tanqid (yunoncha Kritike) – bu obyekt, hodisa yoki harakatni tahlil qilish va baholashga qaratilgan ijtimoiy munosabat shaklidir.

Tanqidiy fikrlash nazariyasining asoschilaridan biri amerikalik psixolog D. Xalpern hisoblanadi. U o'zining "Tanqidiy fikrlash psixologiyasi" nomli asarida tanqidiy fikrlashni muammolarni hal qilishga qaratilgan ijodiy jarayon sifatida ta'riflaydi. Uning yondashuvida tanqidiy fikrlash quyidagi bosqichlardan iborat: muammoni tushunishga tayyorgarlik, qaror ishlab chiqish, qaror qabul qilish, baholash va xulosa chiqarish. Xalpern muammolarni hal qilishda bitta emas, balki ko'plab strategiyalarni taklif etadi ^[10].

S. Plaus esa tanqidiy fikrlashda qaror qabul qilishga ta'sir etuvchi kognitiv va motivatsion omillarni ko'rsatadi. Ularning bir qismi tafakkur jarayoniga, boshqalari esa his-tuyg'ularga ta'sir qiladi ^[11 - b. 23]. Demak, tanqidiy fikrlash baholash, ratsional fikrlash va haqqoniy qaror qabul qilish qobiliyatiga tayanadi.

G. Follmer tanqidiy fikrlashni bilimni nazorat qilish va uni takomillashtirishga qaratilgan faoliyat sifatida izohlaydi. Uning fikricha, tanqidiy fikrlash orqali inson mavjud xatolarni aniqlab, ularni tuzatadi, natijada murakkab muammolarning mohiyatini chuqur anglay boshlaydi. "Shu tariqa biz o'z xatolarimizdan o'rganamiz", – deya ta'kidlaydi u ^[12 - s. 4].

Tahlillar shuni ko'rsatadiki, tanqidiy fikrlashning asosiy sharti – mustaqil fikrlash. Bu inson aqlining nafaqat bilim olish, balki ularni ajratib olish, tahlil qilish va moslashtirish qobiliyatiga asoslanadi. Tanqidiy fikrlashni shakllantirishda axborotni o'zlashtirish, muammolarni hal qilish va his-tuyg'ular bilan tafakkur o'rtasidagi integratsiya muhim ahamiyatga ega ^[13].

Tanqidiy fikrlash muammosi rus olimlari tomonidan ham chuqur tadqiq etilgan. Masalan, P. Volkov ijodkorlikni tanqidiy fikrlashning asosiy komponenti sifatida e'tirof etadi. U bolalar iste'dodini ochish va mustaqil faoliyatga yo'naltirishni zarur deb biladi. Shu bois ijodiy faoliyatni rivojlantirish tanqidiy fikrlashni shakllantirishda alohida o'rin tutadi ^[14].

S. Zair-Bek va I. Mushtavinskaya fikricha, tanqidiy fikrlashga ega bo'lgan shaxs axborotni baholash, ziddiyatlarni ajratish va o'z nuqtai nazarini asoslash imkoniyatiga ega. Bunday shaxslar turli resurslardan samarali foydalanadi, ko'p markazli axborot makonida mustaqil harakat qiladi hamda turli qarashlarni to'g'ri qabul qila oladi ^[15].

XULOSA VA TAKLIFLAR

Demak, olimlarning g'oyalariga tayanib, "tanqidiy fikrlash" tushunchasini insonning intellektual faoliyati turi sifatida talqin qilish mumkin. Bu faoliyat, avvalo, olingan ma'lumotni anglash, tahlil qilish va baholashga yo'naltirilgan. Tanqidiy fikrlash jarayonining rivojlanishida insonning amaliy faoliyati alohida o'rin tutadi. Inson o'z tajribasi orqali olingan axborotni tahlil qiladi va baholaydi.

Agar insonda tanqidiy fikrlash yetarli darajada rivojlanmagan bo'lsa, u mustaqil fikr yuritishda qiyinchiliklarga duch keladi. Bunday sharoitda dalillarning ishonchlilik darajasini baholash, yolg'on ma'lumotni aniqlash va haqiqiylikni anglash qobiliyati pasayadi. Natijada inson o'z muammolarini mustaqil va ratsional tarzda hal qila olmaydi, intellektual salohiyatini to'liq namoyon eta olmaydi. Bu esa komillikka erishish yo'lidagi harakatlarga to'sqinlik qiladi.

Xulosa qilib aytganda, tanqidiy fikrlash – bu quyidagi tarkibiy qismlardan iborat murakkab refleksiv fikrlash jarayonidir: assotsiativ qabul qilish, tahlil, sintez, baholash va o'zini o'zi boshqarish. Tanqidiy fikrlashni rivojlantirish o'quv jarayonining yakuniy maqsadi emas, balki uning uzluksiz tarkibiy qismidir. Bu jarayonning asosiy xususiyatlari – erkin ta'lim va o'quvchilarning mustaqil faoliyatidir.

Tanqidiy anglash deganda, taklif etilgan ma'lumotlar doirasidan chiqib, masalaga boshqa jihatdan yondashish, obyekt yoki hodisaning yangi xususiyatlarini aniqlab ko'rsatish va o'z fikrini asoslab berish, ya'ni taqdim etilgan materialning ishonchlilikini dalillar bilan tasdiqlash tushuniladi. Tanqidiy fikrlash inson uchun nafaqat ilmiy-ma'rifiy faoliyatda, balki kundalik hayotda ham muhim vositaga aylanishi mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Antsyferova L. I. Psikhologiya formirovaniya i razvitiya lichnosti [Psychology of personality formation and development]. Moskva, 1981.
2. Bannov A. M. Uchimsya dumat' vmeste. Materialy dlya treninga uchiteley [Learning to think together. Teacher Training Materials]. Moskva, 2007.
3. Petrovskij A. V. Psikhologiya [Psychology]. Moskva, 2000.
4. Kornienko A. F. Sushchnost' protsessov myshleniya i myslitel'noy deyatel'nosti [Essence of thought processes and thought activities] // Nauchniy dialog – Scientific Dialogue. 2013, no. 4 (16), pp. 49–62.
5. Menchinskaya N. A. Problemy ucheniya i umstvennogo razvitiya shkol'nika [Problems of teaching and mental development of a schoolchild]. Moskva, 1989.
6. Brushlinskij A. V. Myshleniye kak protses i problema deyatel'nosti [Thinking as an activity process and problem] // Voprosy psikhologii – Psychology Issues. 1982, no. 2, pp. 28–40.
7. Andrejchuk N. V. Universitetskoye obrazovaniye i kriticheskoye myshleniye [University Education and Critical Thinking] // Vestnik Baltijskogo federal'nogo universiteta im. I. Kanta. Seriya: Gumanitarnye i obshchestvennye nauki – I. Kant Baltic Federal University Review. Series: Humanities and Social Sciences. 2011, no. 6, pp. 42–50.
8. Bekker I. L., Zhuravchik V. N. Obrazovatel'noye prostranstvo kak sotsial'naya i pedagogicheskaya kategoriya [Educational space as a social and pedagogical category] // Izvestiya Penzenskogo gosudarstvennogo pedagogicheskogo universiteta imeni V. L. Belinskogo – Review of Penza State Pedagogical University named after V. L. Belinsky. 2009, no. 12, pp. 132–140.
9. Anisimov O. S. Metodologicheskaya kul'tura pedagogicheskoy deyatel'nosti i myshleniya [Methodological course of pedagogical activity and thinking]. Moskva, 1991.
10. Khalpern D. Psikhologiya kriticheskogo myshleniya [Psychology of Critical Thinking]. Sankt-Peterburg, 2000.
11. Plaus S. Psikhologiya otsenki i prinyatiya resheniy [Psychology of Evaluation and Decision-Making]. Moskva, 1998.
12. Follmer G. Evolyutsionnaya teoriya poznaniya: vrozhdennyye struktury poznaniya v kontekste biologii, psikhologii, lingvistiki, filosofii i teorii nauki [Evolutionary Theory of Cognition: Innate Structures of Cognition in the Context of Biology, Psychology, Linguistics, Philosophy, and Theory of Science]. Moskva, 1998.
13. Skurygina S. K. Vzglyady zarubejnykh uchenykh na sushchnost' kriticheskogo myshleniya [Views of Foreign Scientists on the Essence of Critical Thinking] // Molodoy ucheniy – Young Scientist. 2016, no. 7 (111), pp. 708–710.
14. Volkov I. P. Priobshcheniye shkol'nikov k tvorchestvu: iz opyta raboty [Involvement of Schoolchildren in Creativity: From Work Experience]. Moskva, 1982.
15. Zair-Bek S., Mushtavinskaya I. Razvitiye kriticheskogo myshleniya na uroke [The Development of Critical Thinking in Classes]. Moskva, 2004.

-
- 13.00.00 Pedagogika fanlari
 - 13.00.01 Pedagogika nazariyasi. Pedagogik ta'limotlar tarixi
 - 13.00.02 Ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi (sohalar bo'yicha)
 - 13.00.03 Maxsus pedagogika
 - 13.00.04 Jismoniy tarbiya va sport mashg'ulotlari nazariyasi va metodikasi
 - 13.00.05 Kasb-hunar ta'limi nazariyasi va metodikasi
 - 13.00.06 Elektron ta'lim nazariyasi va metodikasi (ta'lim sohaları va bosqichlari bo'yicha)
 - 13.00.07 Ta'limda menejment
 - 13.00.08 Maktabgacha ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi
 - 13.00.09 Ijtimoiy pedagogika
 - 07.00.00 Tarix fanlari
 - 19.00.00 Psixologiya fanlari
 - 01.00.00 Fizika-matematika fanlari
 - 02.00.00 Kimyo fanlari
 - 03.00.00 Biologiya fanlari
 - 09.00.00 Falsafa fanlari
 - 10.00.00 Filologiya fanlari
 - 11.00.00 Geografiya fanlari

MAKTABGACHA VA MAKTAB TA'LIMI

Ingliz tili muharriri: Feruz Hakimov

Musahhih: Alibek Zokirov

Sahifalovchi va dizayner: Iskandar Islomov

2025. №6

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Maktabgacha va maktab ta'limi" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

"Maktabgacha va maktab ta'limi" jurnali 26.09.2023-yildan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №C-5669363 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.
Litsenziya raqami: № 136361.

Manzilimiz: Toshkent shahar, Yunusobod tumani
19-mavze, 17-uy.